

УМОВИ І ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ РОЗБОЮ ВІД КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ІЗ СУМІЖНИМ СКЛАДОМ ЗЛОЧИНУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО КВАЛІФІКАЦІЇ

У статті розглядаються проблеми розмежування розбою від злочинів із суміжним складом та особливості його кваліфікації. Наголошується, що для правильної кваліфікації та відмежування розбою від зазначених вище правопорушень, необхідно чітко уявляти основні відмінності між суміжними складами злочину та розпізнати у них саме той склад, який мав місце в дійсності.

Ключові слова: розбій, крадіжка, грабіж, вимагання, покарання.

Р. П. Сухацький

Условия и проблемы отграничения разбоя от криминальных правонарушений со смежным составом преступления и особенности его квалификации

В статье рассматриваются проблемы разграничения разбоя от преступлений со смежным составом и особенности его квалификации. Отмечается, что для правильной квалификации и отграничения разбоя от указанных выше правонарушений, необходимо четко представлять основные различия между смежными составами преступления и распознать в них именно тот состав, который имел место в действительности.

Ключевые слова: разбой, кража, грабеж, вымогание, наказание.

R. Sykhatskiy

Conditions and problems of dissociation of robbery are from criminal offences with contiguous corpus and feature of his qualification

In the article the problems of differentiation of robbery from crimes with contiguous composition are examined and feature of his qualification. It is noted that for correct qualification and delimitation robbery of the above offenses, it is necessary to present clearly the main differences between the adjacent compositions crimes and to recognize in them exactly the composition that took place in reality.

Key words: robbery, theft, robbery, shakedown, punishment.

Постановка проблеми та її актуальність.

Питання боротьби зі злочинністю ніколи не втрачало своєї актуальності. Проте в умовах економічного спаду та посилення соціальної напруги в суспільстві починає зростати кількість злочинів проти власності. Характерними ознаками їх є наявність корисливого мотиву і цілі заволодіти майном, що перебуває у власності фізичної особи, колективу людей чи держави, на свою користь чи користь іншої особи. Однак відповідальність за привласнення майна у незаконний спосіб настає за різними статтями Кримінального

кодексу України (ККУ) в залежності від особливостей його вчинення. Особливу увагу привертають статті зазначеного Кодексу про заволодіння майном, вчинене шляхом крадіжки, грабежу, вимагання та розбою. Дані види злочинів мають ряд схожих ознак, а окремі юристи-науковці, з поміж них, виділяють розбій як особливо небезпечний спосіб заволодіння майном інших осіб.

Таким чином **мета** даного дослідження – аналіз та визначення умов і проблем відмежування розбою від кримінальних правопорушень із суміжним складом злочину та

особливості його кваліфікації. Питання боротьби зі злочинністю в усі періоди державного життя було і залишається актуальним. Ефективність цієї боротьби залежить від багатьох факторів, що потребують постійного вивчення та удосконалення. Важливим завданням у цьому напрямку є правильність визначення заходів впливу на свідомість людей з метою запобігання розвитку злочинності та перевихованню правопорушників.

Аналіз досліджень і публікацій. Слід зазначити, що вивченням вищезазначених видів злочинів займався чимало юристів, науковців. Проте їхні роботи присвячені переважно розгляду загальних аспектів означеної теми дослідження, а висвітлення кваліфікуючих ознак крадіжки, грабежу, вимагання та розбою відокремлено без їх взаємоаналізу. До таких праць можна віднести наукові роботи М. Й. Коржанського [1], О. Дітріха [2] та колективну працю за загальною редакцією І. І. Когутича «Криміналістика» [3].

Привертають також увагу праці О. О. Горішнього, в яких автор досить детально розкриває особливості об'єктивної [4] та суб'єктивної [5] сторін розбою. Подібною за своїм змістом є робота В. Казміренко «Суспільна небезпека розбою» [6]. Приділяючи значну увагу аналізу цього виду злочину, автори не ставили за мету виділити поряд із розбоєм злочини з суміжним складом та провести їх взаємоаналіз.

Досить ґрунтовною щодо аналізу таких злочинів проти власності, як крадіжка, грабіж, вимагання та розбій, є робота П. С. Матишевського [7]. Автор детально описує порядок їх кваліфікації, простежується взаємоаналіз, однак у силу давності появи даної праці та внесення певних змін до статей ККУ по даних злочинах виникає необхідність у новому і більш детальному їх аналізі.

Вивченню розбою та відмежуванню його від злочинів із суміжним складом, а саме від грабежу, присвячена також праця І. Баглая [8]. У ній автор зосередив увагу на відмежуванні ч. 2 ст. 186 та ч. 1 ст. 187 КК України за такою

кваліфікуючою ознакою, як застосування насильства. У дослідженні детально зосереджена увага саме на фізичному насиллі, але зовсім не розглядаються й інші види насильства, що теж можуть бути кваліфікуючими складовими як розбою, так і грабежу.

Виклад основного матеріалу. Злочини проти власності – доволі поширене явище, тому в кримінальному законодавстві їм приділено значну увагу. У Кримінальному кодексі України такі злочини виділені в окремий розділ «Злочини проти власності». Серед них, як вже згадувалося, схожими за своєю формою вважаються крадіжка (ст. 185), грабіж (ст. 186), вимагання (ст. 189) та розбій (ст. 187) [9]. Усі вони мають ряд суміжних кваліфікуючих ознак, що виражаються у складі правопорушення. Так, загальним об'єктом посягання для усіх їх є право власності, що охороняється законом. Предметом може бути майно певної вартості, яке належить окремо визначеній особі. Об'єктивною стороною таких злочинів є те, що злочинець у протиправний спосіб заволодіває чужим майном на свою користь чи користь іншої особи, чим завдає майнового збитку законному власникові. Суб'єктивна сторона цих злочинів характеризується як прямим умислом, так і наявністю корисливих мотивів. Суб'єктом же злочинів проти власності, як і будь-яких інших, є деліктоздатна особа [7, с. 23-40; 10].

Таким чином, необхідною умовою правильної кваліфікації розбійних нападів є чітке уявлення про основні відмінності цих посягань від суміжних складів злочину. Вид конкретного складу правопорушення – це своєрідний прояв однієї і тієї ж форми. Тобто, один і той же склад злочину в конкретному його прояві може мати різні види і залежить від наявності чи відсутності в тій чи іншій статті ККУ обтяжуючих чи пом'якшуючих обставин [7, с. 45-46].

Отже, для щоб правильно кваліфікувати та відмежувати розбій від зазначених вище правопорушень, необхідно чітко уявляти основні відмінності між суміжними складами

злочину та розпізнати у них саме той склад, який мав місце в дійсності.

Так, розмежовуючи розбій від крадіжки, перш за все необхідно зазначити, що відповідно до статті 185 ККУ, крадіжка – це таємне викрадення чужого майна. У свою чергу, розбоєм відповідно до статті 187 ККУ визначається напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства [9; 10].

Спосіб вчинення крадіжки являється обов'язковою ознакою цього правопорушення. Під таємним способом здійснення крадіжки в юридичній літературі розуміється викрадення непомітне для власника, володаря або охоронця, в тому числі за їх відсутності чи присутності, але коли вони не помічають чи не усвідомлюють факту розкрадання (внаслідок різних особливих обставин) [1, с. 247-248]. Викрадення майна вважається таємним і тоді, коли воно вчиняється в присутності сторонніх осіб (які не є ні матеріально відповідальними особами, ні охоронцями майна та ін.), на потурання яких сподівається зловмисник. Проте, якщо винна особа не знає, як присутні оцінюють її дії або ще й знає, що присутні не схвалюють їх і перейшла до відкритого ігнорування чи подавлення волі присутніх осіб, відповідальність повинна наступати залежно від конкретних обставин справи як за грабіж чи розбій [7, с. 48; 11, с. 517, 522].

Слід зазначити, крім загальних кваліфікуючих ознак (повторність, вчинення розкрадання групою осіб, особливо небезпечним рецидивістом, у великих розмірах), крадіжка визнається кваліфікованою, якщо вона була вчинена з проникненням у приміщення чи інше сховище [11, с. 520]. Проте, викрадення не може кваліфікуватися як вчинене з проникненням у приміщення, сховище чи житло, якщо винна особа була допущена в приміщення, сховище чи житло уповноваженою особою або особою, яка мешкала там, або опинилася там з їхнього

дозволу, на їхнє запрошення, або якщо винний мав право туди увійти.

Тому, наприклад, викрадення товарів з магазину під час його роботи не може кваліфікуватися як вчинене з проникненням у приміщення, оскільки за таких обставин немає проникнення [1, с. 250-251]. Також відмінність полягає в тому, що крадіжка визначається закінченою з моменту вилучення майна та отримання винним можливості розпоряджатися вилученим (сховати, передати, викинути тощо), а не сам момент вчинення незалежно від того, чи було отримано майно, як при розбої [7, с. 106].

Тож, основна різниця між таємним і відкритим викраденням полягає в тому, що при відкритому винний докладає значних вольових зусиль, щоб подолати психічні перешкоди, усвідомлюючи, що його дії розуміють і осуджують присутні особи. Тому викрадення при так званому змішаному способі, коли воно починалося таємно і переросло у відкритий чи навіть насильний спосіб вчинення, утворює більш небезпечну форму привласнення – грабіж або розбій. У свою чергу, це зумовлює необхідність у відмежуванні вже цих двох злочинів, оскільки саме насильницький спосіб посягання на власність обумовлює їх схожість [1, с. 249-250; 7, с. 48; 10].

Відповідно до статті 186 ККУ грабежем визначається відкрите розкрадання майна інших осіб. Під відкритим викраденням розуміється факт незаконного вилучення майна, коли воно усвідомлюється потерпілим або третьою особою. Важливою ознакою грабежу є насильство, яке вчиняє винний з метою заволодіти майном чи утримати його. Насильство під час грабежу може бути як фізичним, так і психічним: удари, побої, заподіяння легких тілесних ушкоджень без розладу здоров'я, зв'язування, позбавлення волі тощо або погроза застосувати таке насильство. Насильство під час грабежу характерне тим, що воно не є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого (п. 2 ст. 186 ККУ) [9; 10]. Проте, необхідно зазначити, якщо самі наслідки вчиненого насилля хоч і не мають реальної

загрози для життя та здоров'я потерпілого, але спосіб його здійснення в момент застосування створював реальну загрозу, то це являється ознакою розбійного нападу [7, с. 56; 11, с. 523-524].

Необхідно зазначити, якщо винний, припинивши розкрадання, застосує насильство з метою запобігти затриманню, то таке насильство не може бути підставою для кваліфікації його як насильницького грабежу чи розбою. Залежно від способу розкрадання (таємно чи відкрито) дії винного кваліфікуються як крадіжка чи ненасильницький грабіж. Заподіяння при цьому певної шкоди здоров'ю потерпілого утворює окремих злочин проти особи і кваліфікується за сукупністю злочинів [1, с. 254-253; 7, с. 61-62, 106; 10].

Також не утворює насильницького грабежу розкрадання способом «хапка» (хапання), оскільки винний у такому випадку застосовує не насильство, а розраховує на несподіваність і раптовість своїх дій. У тих же випадках, якщо зусилля зловмисника, застосовувані при «хапку», одночасно супроводжувалися і посяганням на тілесну недоторканність особи та усвідомлювалися винним, то такі дії стають фізичним насиллям [1, с. 256; 7, с. 54-55].

Тож, як розбій, так і грабіж, поєднаний із застосуванням насильства до потерпілого, являє собою посягання на два об'єкти – власність та особу. Різниця між насильницьким грабежем та розбоєм визнається головним чином характером застосованого до потерпілого насильства. Розбій являє собою напад, поєднаний з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, а насильницький грабіж відрізняється не небезпечним для життя та здоров'я впливом на людину.

Досить схожим з розбоєм за рядом ознак є такий злочин як вимагання. Стаття 189 ККУ визначає вимагання як вимогу передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що

перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці [9].

Схожість розбою та вимагання визначається тим, що обидва посягають одночасно на власність та особу. Однак якщо при розбої посягання на власність здійснюється шляхом насильницького і протиправного заволодіння чужим майном, то при вимаганні винний може переслідувати мету не лише вилучення конкретної речі або цінностей, але і отримання права на річ або здійснення в його інтересах будь-яких діянь майнового характеру. Таким чином, при вимаганні посягання може бути направлено на більш широку майнову сферу, ніж при розбої [10].

Як при розбої, так і при вимаганні досягнення корисливої мети забезпечується шляхом впливу на потерпілого. Однак за характером впливу і способу його застосування розбій і вимагання суттєво відрізняються один від одного.

Погроза при вимаганні – більш ширше поняття порівняно з погрозою, застосованою при розбої. Це обумовлено тим, що вимагач може погрожувати потерпілому не лише застосуванням насильства, але і розголошенням принизливої інформації або пошкодженням майна. Крім того, при вимаганні зловмисник може погрожувати застосуванням насильства не лише до самого потерпілого, але і до його близьких.

Особливу увагу слід звернути на відмінності в понятті насильства, яким може погрожувати винний при скоєнні цих злочинів. Якщо склад розбою завжди передбачає погрозу насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, то для складу вимагання не має значення характер тієї шкоди, якою злочинець погрожує потерпілому. Погроза насильством при вимаганні може виражатися в «обіцянці» застосувати до потерпілого будь-які міри фізичного впливу, починаючи від побоїв і закінчуючи позбавленням життя.

Суттєва особливість вимагання порівняно з розбоєм також і в тому, що погроза при

вимаганні полягає в застосуванні насильства не під час вимоги передати винному майно чи гроші, а в недалекому майбутньому, якщо вимогу не буде виконано. Цей проміжок у часі між погрозою і її реалізацією робить вимагання менш суспільно небезпечним злочином, ніж розбій, так як дає можливість потерпілому звернутися до правоохоронних органів [10; 11, с. 524].

Для більш чіткого розуміння особливостей такого злочину, як розбій, з метою правильного відмежування від злочинів із суміжним складом необхідно зазначити наступне. Складною для кваліфікації вищезазначених злочинних діянь може виявитися ситуація, коли насилля, в тому числі небезпечне для життя та здоров'я особи, настає після спливу певного часу від моменту вчинення крадіжки, з метою утримання привласненого в такий спосіб раніше майна. У такому випадку не можна розглядати вчинену крадіжку як таку, що переросла у розбій. Такі протиправні діяння складають собою сукупність крадіжки і злочину проти особи чи порядку управління залежно від обставин.

Існують також труднощі і при визначенні ступеня тяжкості самого насилля, що вчиняється з метою заволодіння чужим майном. Оскільки насилля може бути не лише у вигляді фізичного впливу, а й психічного, що характерно як для грабежу, вимагання, так і для розбою. Проте психічний вплив при розбої, як і фізичний, полягає в погрозі застосувати до потерпілого насилля саме небезпечне для життя та здоров'я особи. Рівень небезпеки погроз визначається в судовому порядку з урахуванням всіх обставин справи. У такому випадку важливо, щоб суд врахував усі об'єктивні та суб'єктивні критерії погрози, а не лише суб'єктивну оцінку самого потерпілого, який може перебільшувати очікувану небезпеку. Тому, наприклад, у судовій практиці нерідко виникають труднощі при визначенні можливої тяжкості шкоди для здоров'я потерпілого у випадку погрози несправною чи несправжньою зброєю [7, с. 97, 102-103; 10; 11, с. 526].

Також до потерпілого можуть бути застосовані засоби одурманюючого впливу у

вигляді наркотичних речовин чи спеціального газу. У такому випадку виникає необхідність і складність визначення, наскільки вчинені дії були небезпечні. Так, якщо винний, застосовуючи одурманюючі засоби з метою заволодіти майном, не міг не знати про їх небезпеку для життя та здоров'я особи, то воно повинно кваліфікуватися як розбій. Але в таких випадках для визначення ступеня небезпеки, вчиненого для життя та здоров'я, необхідний висновок судово-медичної експертизи.

Важливо відмітити, що при розбійному нападі насилля в будь-якій його формі (фізичне чи психічне) має правове значення лише як складова частина протиправних дії винного. Якщо ж насилля і заволодіння майном не перебувають між собою в причинно-наслідковому зв'язку, то така сукупність дій не може розглядатися як розбій або насильницький грабіж [7, с. 100-101, 105; 10].

Висновки. На основі вищезазначеного можна зробити наступні висновки. Розбій – це один із найбільш небезпечних злочинів проти державної, суспільної і особистої власності. Небезпека його полягає в одночасному посяганні на власність і людину, при цьому насильство, застосоване при розбої, створює небезпеку не тільки для здоров'я, але і для життя потерпілого. Суть розбою полягає в прагненні злочинця заволодіти чужим майном шляхом застосування насильства до потерпілого. Проте поряд із чітко зазначеними критеріями визначення даного протиправного діяння існує ряд складнощів у правильності його кваліфікації та відмежуванні від злочинів із суміжним складом. Про це свідчить неоднозначна оцінка цього виду злочину у наукових працях різних юристів, науковців-правників.

Тож, з метою удосконалення діяльності органів внутрішніх справ, послідовного підвищення професійної майстерності працівників слідчих та оперативно-розшукових апаратів по розкриттю і розслідуванню злочинів проти власності існує потреба в дослідженні даної проблематики та покращенні законодавчої бази.

Література

1. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів / М. Й. Коржанський. – [2 вид.] – К.: Атіка, 2002. – 640 с.
2. Дітріх О. Загальна характеристика корисливих посягань на власність із застосуванням насильства / О. Дітріх // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 10. – С. 117-122.
3. Криміналістика: навч. посіб. / [за заг. ред. І. І. Когутича]. – К.: Ін Юре, 2015. – 452 с.
4. Горішній О. О. Об'єктивна сторона розбою: теорія і реальність / О. О. Горішній // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2. – С. 140-146.
5. Горішній О. О. Суб'єктивна сторона розбою / О. О. Горішній // Право і суспільство: науковий журнал. – 2009. – № 3. – С. 97-101.
6. Казміренко В. Суспільна небезпека розбою / В. Казміренко // Право України. – 2010. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-prensa.com/article-301.html>.
7. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / П. С. Матышевский. – К.: Юринком, 1996. – 240 с.
8. Баглай І. Насильство як кваліфікуюча ознака грабежу та розбою / І. Баглай // Право України. – 2011. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-prensa.com/article-1029.html>.
9. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
10. Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.
11. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка та ін. – 2-ге

вид., перероб. та доп. – К.: Дакор, 2008. – 1428 с.

References

1. Korzhanskiy M. Y. Kvalifikatsiya zlochiniv / M. Y. Korzhanskiy. – [2 vid.] – K.: Atika, 2002. – 640 s.
2. Ditriv O. Zagalna harakteristika korislivih posyagan na vlasnist iz zastosovannyam nasilstva / O. Ditriv // Pidpriemnitstvo, gospodarstvo i pravo. – 2008. – № 10. – S. 117-122.
3. Kriminalistika: navch. posib. / [za zag. red. I. I. Koguticha]. – K.: In Yure, 2015. – 452 s.
4. Gorishniy O. O. Ob'ektivna storona rozboyu: teoriya i realnist / O. O. Gorishniy // Naukoviy visnik Dnipropetrovskogo derzhavnogo universitetu vnutrishnih sprav. – 2009. – № 2. – S. 140-146.
5. Gorishniy O. O. Sub'ektivna storona rozboyu / O. O. Gorishniy // Pravo i suspilstvo: naukoviy zhurnal. – 2009. – № 3. – S. 97-101.
6. Kazmirenko V. Suspilna nebezpeka rozboyu / V. Kazmirenko // Pravo Ukrayini. – 2010. – № 3 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.info-prensa.com/article-301.html>.
7. Matyshevskiy P. S. Prestupleniya protiv sobstvennosti i smezhnye s nimi prestupleniya / P. S. Matyshevskiy. – K.: Yurinkom, 1996. – 240 s.
8. Baglay I. Nasilstvo yak kvalifikuyucha oznaka grabezhu ta rozboyu / I. Baglay // Pravo Ukrayini. – 2011. – № 5 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.info-prensa.com/article-1029.html>.
9. Kriminalniy kodeks Ukrayini vid 05.04.2001 № 2341-III iz zmin. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
10. Pro sudovu praktiku u spravah pro zlochini proti vlasnosti: postanova Plenumu Verhovnogo Sudu Ukrayini vid 06.11.2009 № 10 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.
11. Naukovo-praktichniy komentar do Kriminalnogo kodeksu Ukrayini / za red. P. P. Andrushka, V. G. Goncharenka ta in. – 2-ge vid., pererob. ta dop. – K.: Dakor, 2008. – 1428 s.